

عوامل تنش‌زای حرفه مامایی از دیدگاه دانشجویان دانشگاه آزاد سمنان

نویسندگان:

کتایون ارفعی^۱، سمیرا شهباززادگان^۲، خدیجه صادق دولق^۳

۱ - عضو هیئت علمی گروه مامایی، دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه آزاد اسلامی واحد سمنان

۲ - کارشناس ارشد مامایی دانشگاه علوم پزشکی اردبیل

۳ - کارشناس مامایی دانشگاه آزاد اسلامی واحد سمنان

چکیده

زمینه و هدف: تنش عاملی است که با تغییر در ثبات درونی، سبب اختلال و دگرگونی نظم بدن می شود. امروزه استرس به عنوان جزء لاینفک زندگی انسان به حساب می آید و به صورت مستقیم و غیر مستقیم می‌تواند تأثیرات مثبت یا منفی را در صلاحیت عملکردی و سلامتی فرد به همراه داشته باشد و با توجه به ماهیت حرفه مامایی وجود تنش در کارکنان و دانشجویان این رشته امری کاملاً مشهود است. عوامل استرس‌زا تأثیرات نامطلوبی را بر سلامت روحی و جسمی دانشجویان و در نتیجه یادگیری و بازدهی آینده آنان وارد می‌سازد؛ لذا لزوم تحقیق در مورد دیدگاه‌های فراگیران به عنوان متصدیان آینده هر حرفه، در مورد عوامل تنش‌زای شغلی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. این مطالعه به منظور تعیین دیدگاه‌های دانشجویان مامایی در مورد عوامل تنش‌زای حرفه‌ای انجام گرفت.

روش کار: این پژوهش توصیفی با روش نمونه‌گیری سرشماری از ۶۴ (کل دانشجویان) دانشجوی ترم سوم به بعد کارشناسی مامایی دانشگاه آزاد سمنان انجام شد. ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه بود که در دو بخش مشخصات دموگرافیک و عوامل تنش‌زا، طراحی گردید. جهت تعیین اعتبار ابزار از روش اعتبار محتوی و برای پایایی آن از روش آزمون مجدد استفاده شد. داده‌ها، با استفاده از آزمونهای آماری کایاسکووار و ضریب همبستگی اسپیرمن و با نرم افزار SPSS نسخه ۱۶ مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند.

یافته‌ها: یافته‌ها نشان داد که اکثریت دانشجویان (۷۳/۴٪) مجرد، با میانگین سنی 20.85 ± 1.73 سال بوده، مهمترین عامل ایجاد تنش در حرفه مامایی از نظر دانشجویان، مواجه شدن با وضعیتهای بحرانی (مادر و نوزاد) در حین انجام کار با میانگین (3.13 ± 0.79) بود. در مجموع با در نظر داشتن حیطه‌های مختلف، مهمترین و کم اهمیت ترین عوامل تنش‌زای حرفه مامایی به ترتیب، عوامل فردی با میانگین امتیاز (22.60 ± 3.22) و عوامل سازمانی و تشکیلاتی با میانگین امتیاز (18.25 ± 1.44) بود. بین ترم تحصیلی، سن و وضعیت تاهل دانشجویان با میزان تنش ارتباطی وجود نداشت.

نتیجه‌گیری: برخورد با وضعیتهای بحرانی (مادر و نوزاد) در متصدیان حرفه مامایی بالاترین امتیاز مربوط به استرس را داشت. بدیهی است که بالا بردن توانمندیها و دانش حرفه‌ای و عملی دانشجویان برای ایجاد اعتماد به نفس لازم، برای اداره صحیح و تصمیمگیری به موقع در موقعیتهای اورژانس و در عین حال حمایت‌های قانونی مکفی، از راهکارهای کاهش تنش در دست اندرکاران حال و آینده این حرفه است.

واژگان کلیدی: تنش، دانشجویان، مامایی

مقدمه

تنش بخش تفکیک ناپذیری از زندگی است (۱). تنیدگی خصیصه مبهمی است و در اثر عوامل مختلفی بوجود می‌آید. عامل تنش را برای هر عاملی که تعادل موجود زنده را بر هم میزند به کار می‌برند (۲). عوامل تنش می‌توانند محرک‌های زیستی، فیزیکی، شیمیایی، اجتماعی محیطی و غیره باشند (۳). بسته به سطح فشار روانی و کیفیت انطباق فرد ممکن است منجر به بیماری، کسالت و یا بر عکس تجربه ای مثبت و رشد فرد گردند (۱). یکی از عوارض عمده تنیدگی سندرم سرخوردگی است که باعث تخلیه فراوان انرژی افراد می‌گردد. تنش عوارض و اثرات مختلف بدنی مانند افزایش فشارخون و ضربان قلب، سردرد، علائم ضعف ایمنی و اثرات روانی مانند اضطراب، افسردگی، عصبانیت و اثرات رفتاری مانند انزوا، بیخوابی و پرخاشگری دارد (۴)؛ این عوارض پاسخ غیر اختصاصی است که بدن در مقابل خواسته‌های برآورد نشده‌ای که با آن مواجه می‌شود از خود نشان می‌دهد (۵). بدین معنی که وقتی که نیازهای فرد از توانایی‌هایش در رفع آنها بیشتر باشد، تنش ایجاد خواهد شد (۶). پس پاسخهای تنش به عنوان مقابله با موقعیتی ناخوشایند مطرح می‌شوند (۴). در قرن حاضر تنیدگی در صف اول دانش پزشکی و حرفه‌های وابسته قرار گرفته است (۷). مامایی نیز مانند سایر حرفه‌های پزشکی شغلی تنش‌زا است. مسائل

مدیریتی و سازمانی، محیطی و روابط بین فردی و فقدان حمایت از ماماها از عوامل تنیدگی در این حرفه محسوب می‌شوند (۸). امروزه مطالعات زیادی در این زمینه انجام شده است. پین (۹) معتقد بود که مسائل محیطی مانند تماس با خون و فرآورده‌های آن و خطر ابتلاء به بیماریها به عنوان مهمترین عوامل ایجاد تنش در حرفه مامایی است. مک‌کلین (۸) نیز با توجه به نتایج مطالعاتش مواجه شدن با وضعیتهای بحرانی در حین انجام کار و به خطر افتادن جان مادر و کودک و مسائل قانونی مرتبط با آن را مهمترین عامل ایجاد تنش در حرفه مامایی معرفی کرد. از نظر ترهولو (۶) مشکلات قانونی و مدیریتی مهمترین عوامل تنش‌زا در پرستاری و حرفه مرتبط محسوب می‌شوند. در مجموع، عامل تنش هر چه که باشد سلامت جسمی، روحی و نحوه عملکرد فرد را تحت الشعاع قرار داده و بر زندگی، تحصیل، اشتغال، رشد و بقاء دراز مدت و کوتاه مدت فرد تاثیرگذار است (۱۰)؛ لذا باید در نظر داشت که دانشجویان یادگیرنده‌های نیست که یادگیری آنها تنها متاثر از گنجایشهای ذهنیاش باشد، بلکه متاثر از حالات روانی، انگیزه‌ها، نگرشها و نیازهای مختلف است (۱۱). بدیهی است که شناخت عوامل تنش‌زای حرفه‌های از دیدگاه فراگیران میتواند اهداف سازمانی آنان

1-Pine

2-Macclin

3-Triolo

را به طور مستقیم و غیر مستقیم تحت تاثیر قرار داده و منجر به افت تحصیلی، عدم رغبت به آموزش و تبعات ناشی از آن گردد (۱۲) و اقدامات لازم در جهت به حداقل رساندن آنها تا حد امکان، لازم و ضروری است. بدین لحاظ پژوهش حاضر با هدف پاسخ به سئوالات موجود در رابطه با مهمترین عوامل ایجاد تنش در حرفه مامایی از نظر دانشجویان انجام شد.

روش کار

پژوهش حاضر یک مطالعه توصیفی است که در سال ۱۳۸۷ انجام گرفت. جامعه پژوهش ۶۴ دانشجوی مامایی ترم سوم به بعد کارشناسی پیوسته دانشگاه آزاد سمنان بودند که با روش سرشماری وارد مطالعه شدند. ابزار گردآوری دادهها پرسشنامه استاندارد تنش شغلی در پرستاری بود که با توجه به سازمان مربوطه با نظر متخصصین تغییرات جزئی یافت. در این پرسشنامه سوالاتی در مورد اطلاعات دموگرافیک دانشجویان و عوامل تنشزای حرفهای در پنج حیطه با در نظر داشتن عوامل تشکیلاتی و سازمانی، عوامل محیطی، عوامل مرتبط با مددجو، روابط با همکاران و عوامل فردی طراحی شد. جهت تعیین اعتبار پرسشنامه

از روش اعتبار محتوی و در تأیید پایایی آن از روش آزمون مجدد استفاده گردید. در رتبه بندی گزینه ها از مقیاس لیکرت استفاده شد و پاسخها از هیچ با رتبه صفر تا پاسخ بسیار زیاد با رتبه ۴ طبقه بندی شدند. پرسشنامه به صورت تک مرحله ای در اختیار واحدهای پژوهش قرار گرفت و بعد از اخذ پاسخ جمع آوری گردید. به منظور دستیابی به نتایج از آزمونهای آماری کای اسکوار و ضریب همبستگی اسپیرمن و نرم افزار SPSS نسخه ۱۶ استفاده شد.

یافته ها

یافته ها نشان داد که اکثر دانشجویان (۷۳/۴٪) مجرد، با میانگین سنی $20/85 \pm 1/73$ سال، ساکن شهر (۹۷/۲٪) بخصوص شهرهای منطقه یک (۷۰٪) دارای دیپلم تجربی (۹۳/۴٪) با میانگین معدل $16/23 \pm 1/51$ بودند. مادران اکثراً دانشجویان خانه دار (۵۱/۶٪) و پدران دارای شغل آزاد بوده (۳۴/۴٪) و (۳۶٪) از پدران و (۳۰٪) از مادران دارای تحصیلات متوسطه بودند. نتایج سایر یافته ها طبق جدول ۱، ۲، ۳ می باشد

جدول شماره ۱. بررسی دیدگاه‌های دانشجویان مامایی دانشگاه آزاد سمنان در مورد عوامل تنش‌زای حرفه مامایی در حیطه‌های مختلف بر حسب بیشترین موارد

عوامل فردی	انحراف معیار $\pm$ میانگین
احساس بی‌کفایتی در برخورد با موارد پرخطر	$3/0.13 \pm /93$
عدم توانایی در پاسخ دادن به سؤالات مراجعه‌کنندگان	$2/82 \pm 1/0.3$
بی‌علاقگی به حرفه مورد نظر	$2/2 \pm 1/15$
عوامل محیطی	
ترس از بیماری‌های منتقله از راه خون	$2/54 \pm 1/7$
نگرانی از فرسودگی جسمی به علت سختی کار	$2/0.1 \pm 1/3$
آلودگی و عدم نظافت محیط کار	$1/87 \pm 1/27$
عوامل تشکیلاتی و سازمانی	
کمبود امکانات و تجهیزات	$3/0.6 \pm 1/14$
انجام اموری که در شرح وظایف مامایی نیست	$2/89 \pm /96$
عدم هماهنگی بین اختیارات و انتظارات موجود از نظر شرح وظایف	$2/75 \pm 0/89$
روابط با همکاران	
برخورد نامناسب پزشکان	$2/92 \pm 0/94$
دادن اطلاعات ناکافی در برخورد با بیمار	$2/65 \pm 1/0.4$
اختلاف نظر در مورد نحوه انجام کار	$2/92 \pm 0/94$
عوامل مرتبط با مددجو	
مواجه شدن با وضعیت‌های بحرانی (مادر و نوزاد) در حین انجام کار	$3/13 \pm /79$
برخورد نامناسب مراجعه‌کنندگان	$2/95 \pm 0/84$
انجام کارهایی که برای مراجعه‌کننده لازم است	$2/7 \pm 0/2$

جدول شماره ۲. بررسی دیدگاه‌های دانشجویان مامایی دانشگاه آزاد سمنان در مورد عوامل مختلف ایجاد تنش حرفه‌ای بر حسب مهمترین موارد بدون در نظر داشتن حیطه‌ها

موارد	انحراف معیار $\pm$ میانگین
مواجه شدن با وضعیت‌های بحرانی (مادر و نوزاد) در حین انجام کار	$3/13 \pm /79$
احساس بی‌کفایتی در برخورد با موارد پرخطر	$3/0.3 \pm /95$
کمبود امکانات و تجهیزات	$3/0.2 \pm 0/74$
خطرات ناشی از تماس با خون و فراورده‌ها	$2/92 \pm 0/94$
احساس درماندگی در مورد بیماری که بهبود نیافته	$2/96 \pm 0/79$
ترس از فرسودگی شغلی	$2/84 \pm 0/94$
عدم هماهنگی بین اختیارات و انتظارات موجود از نظر شرح وظایف	$2/75 \pm 0/89$
دادن اطلاعات ناکافی در برخورد با بیمار	$2/65 \pm 1/0.4$

جدول شماره ۳ میانگین درصد امتیازدهی دانشجویان مامایی دانشگاه آزاد سمنان به هر یک از حیطه های ایجاد تنش بر حسب اولویت

حیطه	انحراف معیار $\pm$ میانگین
عوامل فردی	۲۲/۶۰ $\pm$ ۳/۲۲
عوامل مرتبط با مددجو	۲۰/۸۵ $\pm$ ۲/۴۴
عوامل محیطی	۱۹/۴۴ $\pm$ ۲/۴۴
عوامل مرتبط با همکاران	۱۸/۸۶ $\pm$ ۳/۲۲
عوامل سازمانی	۱۸/۲۵ $\pm$ ۱/۴۴

مطابق جدول ۲ مهمترین عامل تنش در حرفه مامایی امکان مواجهه با وضعیتهای بحرانی (مادر و نوزاد) است. مطابق جدول ۳ حیطه عوامل فردی، مهمترین عامل در ایجاد تنش در دانشجویان، بود. همچنین کم اهمیت ترین عامل ایجاد تنش از نظر دانشجویان کاردر شیفتهای مختلف با میانگین $1/02 \pm 1/35$ بود. آزمون کای اسکوار نشان داد که بین ترم تحصیلی ($p < 0/07$)، سن ($p < 0/09$)، وضعیت تاهل دانشجویان ($p < 0/065$) و میزان تنش ارتباطی وجود نداشت.

بحث

یافته ها نشان داد که مهمترین عوامل حرفه ای ماماها از نظر دانشجویان، مواجه شدن با وضعیتهای بحرانی (مادر و نوزاد) در حین انجام کار و به دنبال آن احساس بی کفایتی در برخورد با موارد پر خطر است. مکین (۸) نیز در مطالعه خود تحت عنوان منابع حرفه ای تنیدگی ماماها به نتایج مشابهی رسید و مهمترین عامل تنش در این حرفه را عدم توانایی در جلوگیری از مجموع حوادث تاثیر گذار بر سلامت مادر و جنین معرفی کرد. تحقیق اسنپ^۱ (۱۳) هم معرف همین نتیجه یعنی

واقع شدن ماماها در موقعیتهای مرگ و زندگی مددجو به عنوان مهمترین عوامل تنش بود. در همین رابطه کانینگهام^۲ (۱۴) می نویسد که مهمترین علت ترک خدمت ماماها و متخصصین زنان به جهت نگرانیهای پزشکی قانونی در مورد به خطر افتادن سلامت مادر و جنین و عدم جبران خسارات به میزان لازم است؛ که این یافته ها با توجه به ماهیت شغل و حرفه مامایی خیلی دور از انتظار نیست؛ چرا که ماماها از دیر باز به عنوان اولین متصدیان امر مراقبت از مادر و جنین مطرح بوده اند. پس بدیهی است که بالا بردن توانمندیها و دانش حرفه ای و عملی آنان جهت ایجاد اعتماد به نفس لازم، برای برخورد صحیح و تصمیم گیری به موقع در موقعیتهای اورژانس و در عین حال حمایتهای قانونی مربوطه در کنار فراهم آوردن امکانات کافی جهت اداره موارد پر خطر، از راهکارهای کاهش تنش برای دست اندرکاران حال و آینده این حرفه است. چرا که اگر فرد یا افراد در محیط کاری خود به هر دلیلی احساس نا امنی و عدم کفایت بنمایند، سلامت روحی و روانی شان

2-Cunningham

3-AIDS

1-Snap

خدا شده و در نتیجه در بهره‌وری و راندمان شغلی آنان اثرات نامطلوبی ایجاد خواهد شد. نتایج این مطالعه همچنین مبین نقش مهم عواملی چون ترس ناشی از تماس با خون و فراورده‌های آن به عنوان یکی از عوامل تنیدگی در حرفه مامایی از دیدگاه دانشجویان بود که این نتیجه مشابه یافته‌های پین (۹) در مورد عوامل ایجاد تنش در حرفه مامایی است. منتظریان (۱۵) نیز در پژوهش خود مهمترین عامل تنش در این حرفه را از دیدگاه ماماهاى دست‌اندرکار در امر آموزش، خطر انتقال بیماریهای خطرناک یافت. از آنجا که مامایی حرفه‌ای آغشته به خون است و مهمترین چالش علم زنان و زایمان خطر انتقال بیماریهای منتقله از راه خون، بخصوص اپیدمی‌ایدر می‌باشد (۱۴)، پس روشن است که ارائه امکانات لازم و اطمینان بخش، ارتقاء دانش پیشگیری از انتقال بیماریها در حد استانداردهای موجود از مهمترین عوامل مقابله با تنش و عوارض سوء آن در این قشر خواهد بود. نهایتاً اینکه با توجه به اولویت عوامل فردی و کم‌اهمیت‌تر بودن نقش عوامل سازمانی در ایجاد تنش حرفه‌ای که یافته‌ای مشابه مطالعه اکبری (۱۶) و بر خلاف نتایج مطالعه تریلو (۶) و منتظریان (۱۵) است، میتوان گفت که از دیدگاه دانشجویان ارضاء نیازها و سائقهای فردی که یافته‌ای مطابق با اصول انگیزش شغلی است، اهمیت خاصی داشته و به نظر آنها چنانچه فرد بتواند از علاقه و توانمندی کافی جهت انجام وظایف حرفهای خود

برخوردار باشد، مشکلات محیط کار و تنش‌های اجتماعی موجود، اهمیت کمتری را در ایجاد استرس خواهد داشت. لذا با توجه به جایگاه ویژه ماما در حفظ سلامت اقشار آسیب‌پذیر جامعه و با در نظر داشتن این نکته که هر گونه خللی در ارائه خدمات مامایی می‌تواند صدمات جبران‌ناپذیری را متوجه نظام سلامت جامعه بنماید، باید به کارگیری افراد در مشاغل مختلف با توجه به سنجش علائق و استعدادها و در نظر داشتن نیازهای فردی و اجتماعی خصوصاً به لحاظ حفظ هویت انسانی و منزلت متصدیان حرفه‌گوناگون باشد تا از به هدر رفتن سرمایه‌های مادی و معنوی افراد و جامعه جلوگیری به عمل آید.

نتیجه‌گیری

برخورد با وضعیتهای بحرانی (مادر و نوزاد) در متصدیان حرفه مامایی، مهمترین عامل ایجاد استرس بود. بدیهی است که بالا بردن توانمندیها و دانش حرفهای و عملی دانشجویان جهت ایجاد اعتماد به نفس لازم، برای ادراه صحیح و تصمیم‌گیری به موقع در موقعیتهای اورژانس و در عین حال حمایت‌های قانونی مکفی، از راهکارهای کاهش تنش در دست‌اندرکاران حال و آینده این حرفه است. همچنین با در نظر داشتن اولویت عوامل فردی و کم‌اهمیت بودن نقش عوامل سازمانی در ایجاد تنش حرفهای میتوان گفت که از دیدگاه دانشجویان ارضاء نیازها و سائقهای فردی، اهمیت و ویژگی خاصی داشته و به نظر آنها چنانچه فرد بتواند از علاقه، دانش و

توانمندی لازم در برخورد با موقعیتهای شغلی برخوردار باشد مشکلات محیط کار و عوامل اجتماعی موجود اهمیت کمتری را در ایجاد استرس خواهد داشت .

تشکر و قدر دانی

در پایان از کلیه ،مسئولین واحد آموزش، دانشکده پرستاری و مامایی سمنان و دانشجویان که ما را در انجام پژوهش یاری نمودند تشکر و قدردانی می نماییم.

منابع

- 1- Curtis AJ. Health psychology, USA, ST Louis, Routledge Co; 2000.
- 2- Kathleen M. KalaJjia A. Alfered S. Peterson G, Responding to mass emotional trauma, safety science, 2005; 39 (1) p: 77-79.
- 3- Ropper E. The element of nursing, Edinburg, Churchill Livingston co; 1985.
- 4- American psychological association (APA), Journal of occupational health psychology, 2001; 6(31) p: 182-195.
- 5- Anisi J, Jafar, Occupational stressors in military, Quaterly of medicine faculty of Bagiyatallah university. 2003, 8(64):29
- 6- Triolo F, Pamel K, Peter J, Occupational Health hazards of hospital staff nurses, Amon Jouurnal; 1999. 13 (9) p: 232-234.
- 7- Coleman A. Ropper H, Jacson P H, Stress: the culture of care, Nursing times, 2002, 88(9) P: 307-311.
- 8- Macclin P, Midwives percept of stress, Journal of Advance nursing; 1998. 27(9) P: 989-999.
- 9- Pine N, Occupational stress in nursing, International Journal of nursing studies; 1998, 26 (46) p: 348-358.
- 10- Kaplan H L, Sadock B J. Synopsis of psychiatry, vol 1, Philadelphia, Lippincot Williams & Wilkins CO, 2002.
- 11- Conley V. Curriculum and instruction in nursing 1st Ed, Boston, Little brown co, 1979.
- 12- Hadley E, Candway M, Role theory prespective of health professionals, New York, John wiley, 1999.
- 13- Snap P, Edward O, Rosary H, Kadson LM, Kaplan F F, Tompson D, Educational courses of stress in midwifery students, Nurse Education today, 1997; 97(2) p: 128-134.
- 14- Cunningham FG, Kenneth J, Lenovo SL, Williams Obstetrics, 22nd Ed, Boston, McGraw Hil. 2005.
- 15- Montaserian, Shabnan, .Assesing occupational stressors in midwives of shaheed Beheshti University, Thesis for ms degree, Nursin and midwifery faculty, 2002. p: 45-58.
- 16- Akbary sedig, Arfaie Katayoun, Assesing midwifery student's viepoints on occupational stressors on midwifery profession, Iran journal of nursing, 2008; 21 (54) p: 25.